

Universitetet i Oslo

Institutt for helseledelse og helseøkonomi

Arbeidsnotat 2005: 1

Internettversjon

UTVIKLINGEN I ANTALLET LEGEBYTTER PÅ FASTLEGENES LISTER FRA 2002 TIL 2004

Hilde Lurås

Institutt for helseledelse og
helseøkonomi

1. Innledning

Et av prosjektene vi planla å igangsette i forbindelse med den forskningsbaserte evalueringen av fastlegeordningen (FLO) var en studie av antallet legebytter^{1,2}. På grunn av store forsinkelser i leveransen av data³ vil vi før avslutningen av evalueringen bare så vidt ha startet opp med dette prosjektet. Notatet er således bare en første beskrivelse av de legebyttene som har funnet sted i perioden. Beskrivelsene kan sees på som et tillegg til og en utvidelse av tabellene om antallet legebytter i Trygdeetatens styringsdata for FLO⁴.

Våre data om legebytter inkluderer følgende variable i perioden fra 2001 til og med 2004:

- Antall nye personer på fastlegens liste (tilgang)
- Antall personer som har forlatt fastlegens liste (avgang)

I tillegg inkluderer dataene variable som beskriver årsaker til avgang fra en fastleges liste. Disse årsakene deles inn i:

- Listepersonen er død
- Listepersonens fødselsnummer er opphørt
- Listepersonen har flyttet ut av kommunen
- Listepersonen har flyttet til utlandet
- Listepersonen har meldt seg ut av FLO
- Listepersonen er overført til foreldres liste
- Fastlegen har redusert sin praksis
- Fastlegen har avsluttet sin praksis
- Bytte av lege skyldes annen årsak
- Ordinært legebytte

Dataene for årene 2002 til 2004 inkluderer antall legebytter for hele året, mens det for 2001 kun er inkludert data for perioden fra juni til desember. Vi har valgt å inkludere data for dette første halve året av FLO for å illustrere at det i denne perioden var stor aktivitet ut og inn av fastlegenes lister. Mye tyder imidlertid på at dette allerede fra 2002 har stabilisert seg. Videre i gjennomgangen vil vi ikke kommentere situasjonen i 2001 ytterligere.

Som det vil fremgå av de enkelte tabellene inkluderer vi i beskrivelsen ikke bare de fastleger vi har årlige data for i hele perioden fra 2001 til 2004. Følgelig er ikke dette et paneldatasett, men fire tverrsnittsdatasett. Imidlertid vil majoriteten av alle fastlegene være inkludert i hvert av de fire tverrsnittsdatasettene.

---

¹ Se vår projektsøknad til NFR.

² Denne analysen inngår i den forskningsbaserte evalueringen av fastlegeordningen bestilt av Helse- og omsorgsdepartementet og utført av Norges Forskningsråd. De registerdata fra Rikstrygdeverket som er benyttet er tilrettelagt av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). NSD er ikke ansvarlig for analysen av dataene eller for de tolkninger som er gjort.

³ Vi mottok datasettet som inkluderte antallet legebytter fra 2001 til 2004 ved utgangen av april 2005.

⁴ Se: http://trygdeetaten.no/default.asp?strTema=tall_mrog_mrfakta&path=statistikk&path_sub=fastlegeordningen.

I gjennomsnitt inneholder datasettet færre leger i 2004 enn i 2001. En viktig årsak til dette er at vårt datasett bare inkluderer fastleger som deltok i FLO ved oppstarten i juni 2001, og at fastleger som har etablert seg på et senere tidspunkt ikke inngår. Reduksjonen i antall leger i datasettet gjenspeiler dermed at en del fastleger har avsluttet sin praksis. Men reduksjonen skyldes også manglende innrapporterte data fra Rikstrygdeverket til NSD. I forbindelse med fremtidige analyser vil det være aktuelt å forsøke å inkludere flere observasjoner og dermed øke datasettets størrelse (N) de siste årene, samt å organisere datasettet slik at det kun inneholder data for de samme legene i hele perioden.

I notatet presenterer vi gjennomsnittstall for antallet legebytter totalt for alle fastlegene. I tillegg beskrives antallet legebytter fordelt ut fra følgende kjennetegn ved fastlegen:

- Om fastlegen er spesialist i allmennmedisin eller ikke
- Fastlegens kjønn
- Om fastlegen er norsk statsborger eller ikke

Følgende kjennetegn ved fastlegens liste:

- Om fastlegen opplever negativt listetaksavvik (pasientknapphet) eller ikke
- Fastlegens listelengde

Følgende kjennetegn ved praksiskommunen⁵:

- Om fastlegen deltok i fastlegeforsøket eller ikke
- Praksiskommunens sentralitet

I beskrivelsen av legebytter fordelt ut fra kjennetegn ved fastlegen, fastlegens liste og praksiskommunen vil vi presentere tall for brutto tilgang til og brutto avgang fra lista. I tillegg inkluderer vi antallet ordinære legebytter. Dette er en interessant variabel som trolig fanger opp de legebytter som skyldes at listepersonen er misfornøyd med sin fastlege og dermed har bestemt seg for å bytte lege (se for eksempel Dixon m.fl. 1997). I vårt videre arbeid vil dette være en viktig variabel å analysere nærmere.

---

⁵ Vi velger å klassifisere det at fastlegen deltok i forsøket som et kjennetegn ved praksiskommunen.

2. Antall legebytter i perioden 2001 til 2004

Fra tabell 1 ser vi at mens det i 2002 var en netto tilgang på omtrent 10 personer til en fastleges liste, var det i 2002 og 2003 en netto reduksjon av personer fra lista. Den netto avgangen disse to årene var på i overkant av 20 personer. Dette er personer som har registrert seg på liste hos nyetablerte fastleger som ikke inngår i datasettet.

I 2002 og 2003 har en gjennomsnittlig norsk fastlege opplevd en brutto avgang på 110 personer fra sin liste. Hvis vi tar utgangspunkt i at en fastlege i gjennomsnitt har i overkant av 1200 personer på lista bytter nær 9 % av disse listepersonene fastlege per år. Vi ser samtidig at antallet ordinære legebytter har ligget svært stabilt på litt mer enn 30 per år per liste i perioden fra 2002 til 2004. Dette utgjør mellom 2 og 3 % av personene på en fastleges liste.

I tabell 2 beskrives årsaker til avgang fra en fastleges liste i 2004⁶. Mer enn 30 % av legebyttene klassifiseres som ordinære legebytter. Andre vanlige årsaker til bytte av lege er at pasienten har flyttet (ut av kommunen eller ut av landet) eller at legen har avsluttet sin praksis. Svært få legebytter skyldes at fastlegen har redusert sin praksis. Det er dessuten en svært liten andel av befolkningen som har meldt seg ut av FLO.

Tabell 1: Antall legebytter per fastlegeliste. 2001 – 2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	152,19 (126,08)	100,18 (99,06)	91,47 (90,62)	85,79 (85,20)
Antall personer ut per liste	128,75 (132,48)	90,79 (75,96)	111,62 (182,98)	108,19 (162,71)
Ordinære legebytter per liste	57,02 (57,21)	33,51 (30,54)	31,86 (30,80)	33,47 (32,65)
N	3405	3395	3255	3179

⁶ På grunn av ufullstendige data i 2001, 2002 og 2003 er ikke tilsvarende tabell for disse årene mulig å beregne. Se for øvrig tabell A1-A3 i vedlegg.

Tabell 2: Antall ut av fastlegens liste etter årsak. 2004 (n=3179).
Gjennomsnitt (standardavvik)⁷.

ÅRSAK	Gjsn	Stdev
Pasienten er død	10,83	6,82
Pasienten har flyttet ut av kommunen	17,45	12,33
Ordinært legebytte	33,47	32,65
Pasienten har byttet lege av annen årsak	2,67	7,44
Pasienten er utmeldt av fastlegeordningen	0,88	4,49
Pasienten har flyttet ut av landet	5,23	7,40
Legen har redusert sin praksis	5,34	52,56
Legen har avsluttet sin praksis	17,67	122,20
Retur til foreldres lege	10,83	6,82
Fnr er opphørt	0,06	0,33

⁷ Summen av årsaker til bytte (kolonne 2 i tabellen) burde ideelt summert seg til 108,19 (antall ut av lista i 2004). Avviket på 3,76 skyldes manglende registrering av årsak til legebytte i Trygdeetaten.

2.1. Antall legebytter gruppert ut fra om fastlegen er spesialist i allmennmedisin

Både spesialister i allmennmedisin og leger uten denne spesialiteten har i perioden hatt en reduksjon i antall nye personer til lista. Men i hele perioden har spesialister i allmennmedisin hatt en større tilgang av personer til lista enn ikke spesialister. Begge grupper av fastleger har opplevd en vekst i avgangen fra lista. Veksten har vært sterkest for fastleger som ikke er spesialist i allmennmedisin. I 2004 utgjorde avgangen i underkant av 100 personer per liste for spesialister i allmennmedisin, mens avgangen utgjorde 120 personer for ikke spesialister. Antallet ordinære legebytter har for begge grupper vært stabil i perioden fra 2002 til 2004. Fastleger som ikke er spesialister i allmennmedisin har i hele perioden flest ordinære legebytter.

Tabell 3: Antall legebytter for fastleger som er spesialist i allmennmedisin⁸. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	153,09 (120,83)	89,23 (81,93)	81,85 (76,06)	78,60 (79,42)
Antall personer ut per liste	115,87 (109,45)	86,12 (71,73)	94,82 (141,72)	98,16 (139,74)
Ordinære legebytter per liste	50,35 (49,07)	30,95 (27,30)	29,14 (27,87)	30,99 (30,30)
N	1833	1810	1753	1754

Tabell 4: Antall legebytter for fastleger som ikke er spesialist i allmennmedisin. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	151,15 (132,00)	112,75 (114,31)	102,76 (104,02)	94,68 (91,07)
Antall personer ut per liste	143,78 (153,76)	96,16 (80,21)	131,30 (220,12)	120,60 (186,51)
Ordinære legebytter per liste	64,80 (64,58)	36,45 (33,65)	35,05 (33,64)	36,54 (35,10)
N	1572	1584	1501	1424

---

⁸ Registrert per 1.januar 2004

2.2. Antall legebytter gruppert ut fra fastlegens kjønn

Selv om mannlige fastleger har en noe større avgang av personer fra lista og kvinnelige fastleger har en noe større tilgang, er det kun marginale forskjeller mellom avgang og tilgang hvis vi grupperer fastlegene etter kjønn. Mannlige fastleger har i hele perioden omtrent to flere ordinære legebytter per år enn sine kvinnelige kolleger⁹.

Tabell 5: Antall legebytter for mannlige fastleger. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	149,18 (119,74)	97,16 (95,36)	96,71 (113,16)	85,06 (82,76)
Antall personer ut per liste	134,96 (136,41)	92,15 (75,77)	121,83 (216,66)	108,34 (158,73)
Ordinære legebytter per liste	59,13 (59,29)	34,00 (31,03)	32,24 (30,79)	33,89 (31,82)
N	2433	2408	2315	2269

Tabell 6: Antall legebytter for kvinnelige fastleger. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	159,90 (140,48)	107,57 (107,25)	96,71 (113,16)	88,83 (91,16)
Antall personer ut per liste	113,31 (121,56)	87,48 (76,33)	121,83 (216,66)	106,17 (165,29)
Ordinære legebytter per liste	51,79 (51,29)	32,32 (29,30)	30,92 (30,83)	32,73 (34,59)
N	971	987	940	896

⁹ Merk at når vi korrigerer for de andre kjennetegnene ved fastlegen, fastlegens liste og kommunen er det kvinnelige leger som har flest ordinære legebytter (se tabell A4).

2.3. Antall legebytter gruppert ut fra fastlegens statsborgerskap¹⁰

Fastleger som ikke er norske statsborgere har i hele perioden hatt en større tilgang på nye personer til lista enn norske fastleger. Begge grupper har hatt en vekst i antallet avganger fra lista, men veksten i antall avganger har vært betydelig flere for fastleger som ikke er norske statsborgere. Fastleger med norsk statsborgerskap har i perioden fra 2002 til 2004 hatt i overkant av 30 ordinære legebytter per år, mens det tilsvarende antallet for fastleger uten norsk statsborgerskap er på i overkant av 40 ordinære legebytter per år.

*Tabell 7: Antall legebytter for fastleger som er norske statsborgere. 2001-2004.
Gjennomsnitt (stdavvik).*

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	152,68 (125,52)	96,79 (94,97)	88,73 (83,78)	83,89 (84,65)
Antall personer ut per liste	122,32 (123,40)	88,37 (76,20)	102,49 (162,51)	102,89 (154,95)
Ordinære legebytter per liste	53,68 (53,29)	32,19 (29,11)	30,48 (28,27)	32,16 (31,19)
N	2946	2948	2846	2807

*Tabell 8: Antall legebytter for fastleger som ikke er norske statsborgere. 2001-2004.
Gjennomsnitt (stdavvik.)*

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	149,07 (129,73)	122,55 (120,42)	110,58 (127,00)	100,13 (88,06)
Antall personer ut per liste	170,06 (174,80)	106,74 (72,38)	175,14 (279,74)	148,19 (208,24)
Ordinære legebytter per liste	78,45 (74,35)	42,23 (37,56)	41,42 (43,46)	43,40 (40,77)
N	459	447	409	372

¹⁰ Definert som å ha norsk statsborgerskap i 2001, 2002 og 2003.

2.4. Antall legebytter gruppert ut fra om fastlegen opplever negativt listetaksavvik¹¹

Mens fastleger med et negativt listetaksavvik (pasientknapphet) har hatt en stabil tilgang på nye listepersoner i hele perioden, har fastleger uten negativt listetaksavvik hatt en nedgang i antall nye personer til lista. Begge grupper har hatt en vekst i antall avganger fra lista. Veksten har vært sterkest for fastleger uten negativt listetaksavvik. Vi ser derfor at fastleger uten listetaksavvik i 2004 har en netto avgang av personer fra lista, mens situasjonen for fastleger med negativt listetaksavvik er at det tilnærmet er samsvar mellom antall inn (tilgang) og antall ut av (avgang) lista. Mens antallet ordinære legebytter har ligget stabilt på om lag 30 legebytter per år for fastleger uten negativt listetaksavvik, har dette fluktuert mer for leger som har et negativt listetaksavvik. I 2004 hadde disse legene nær 50 ordinære legebytter per år.

Tabell 9: Antall legebytter for fastleger med negativt listetaksavvik. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	146,44 (128,05)	127,63 (96,85)	126,63 (89,42)	128,42 (100,70)
Antall personer ut per liste	196,69 (152,69)	114,04 (75,38)	105,49 (57,08)	124,32 (123,02)
Ordinære legebytter per liste	86,82 (71,21)	50,25 (36,10)	30,08 (28,07)	48,64 (37,42)
N	530	578	577	574

Tabell 10: Antall legebytter for fastleger uten negativt listetaksavvik. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	153,25 (125,71)	94,55 (98,58)	83,90 (89,10)	76,39 (78,35)
Antall personer ut per liste	116,23 (124,46)	86,02 (75,20)	112,94 (200,00)	104,64 (170,03)
Ordinære legebytter per liste	51,53 (52,43)	30,08 (28,07)	28,86 (29,53)	30,13 (30,51)
N	2875	2817	2678	2605

¹¹ Fastlegen opplever negativt listetaksavvik (pasientknapphet) hvis han eller hun mangler 100 personer for å nå listetaket sitt i 2002, 2003 og 2004.

2.5. Antall legebytter gruppert ut fra fastlegens listelengde

Mens fastleger som har færre enn 2000 personer på lista har fått en reduksjon i tilgangen på nye listepersoner i perioden, har leger med flere enn 2000 på lista opplevd en økt tilgang. Disse legene fikk i 2004 i gjennomsnitt nesten 130 nye personer på lista. Fastlegene som hadde færre enn 1000 på lista fikk omtrent 60 nye, mens fastleger med listelengde mellom 1000 og 2000 fikk i overkant av 100 nye.

For alle listelengder har det vært en vekst i avgangen fra lista. For lister mellom 1500 og 2000 personer har nedgangen vært svakest, fulgt av lister mellom 1000 og 1500 og lister under 1000 personer. Den største avgangen har det vært for lister med mer enn 2000 personer. I 2004 mistet fastlegene med de lengste listene i overkant av 140 personer i gjennomsnitt, mens det tilsvarende tallet for lister under 1000 personer var på 100 avganger. Vi ser derfor at det er fastlegene med de korteste fastlegelistene som har den største netto avgangen av listepersoner, mens fastlegene med de lengste listene har den minste netto avgangen. I 2004 var avgangen på omtrent 40 per år for lister under 1000 personer, mens den henholdsvis var på omtrent 13 per år hvis fastlegelista var på mer enn 2000 personer og 8 hvis lista var på mellom 1500 og 2000 personer.

For lister over 2000 personer har det vært en svak vekst i antallet ordinære legebytter fra 2002 til 2004, mens det for de andre listelengdene har vært mer stabilt. For alle de fire grupperingene av leger utgjør de ordinære legebyttene omtrent 2 % av pasientpopulasjonen.

Tabell 11: Antall legebytter for fastleger som har mellom 0 og 1000 på lista. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	122,90 (121,19)	82,53 (90,05)	69,55 (74,42)	60,75 (67,83)
Antall personer ut per liste	98,70 (109,77)	72,16 (72,38)	97,95 (171,40)	100,51 (185,71)
Ordinære legebytter per liste	42,94 (40,13)	26,61 (25,92)	24,79 (28,73)	23,55 (25,36)
N	1089	995	891	849

Tabell 12: Antall legebytter for fastleger som har mellom 1000 og 1500 på lista. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	160,65 (116,90)	107,68 (98,90)	96,46 (79,84)	89,95 (83,79)
Antall personer ut per liste	135,88 (117,71)	95,26 (73,25)	114,68 (187,73)	109,31 (166,54)
Ordinære legebytter per liste	60,71 (55,99)	35,51 (31,78)	32,83 (29,05)	34,48 (32,01)
N	1642	1653	1640	1615

Tabell 13: Antall legebytter for fastleger som har mellom 1500 og 2000 på lista. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	175,18 (149,88)	108,73 (110,29)	106,17 (125,37)	102,36 (94,47)
Antall personer ut per liste	147,38 (167,13)	105,16 (83,96)	115,67 (156,86)	110,28 (108,46)
Ordinære legebytter per liste	65,35 (67,55)	37,88 (31,99)	38,12 (35,59)	41,82 (36,80)
N	563	639	624	614

Tabell 14: Antall legebytter for fastleger som har over 2000 på lista. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	197,86 (116,88)	97,57 (109,06)	113,32 (95,54)	128,90 (120,38)
Antall personer ut per liste	223,68 (231,33)	109,06 (65,99)	158,03 (306,61)	142,25 (165,56)
Ordinære legebytter per liste	98,27 (105,01)	40,79 (31,29)	39,86 (32,37)	50,05 (45,03)
N	111	108	100	101

2.6. Antall legebytter gruppert ut fra om fastlegen deltok i fastlegeforsøket

For fastleger som deltok i fastlegeforsøket har avgangen fra lista vært sterkere enn for fastleger som ikke deltok i forsøket. Tilgangen på listepersoner har imidlertid vært på omtrent det samme nivå for de to gruppene av fastleger. Det har i perioden vært en vekst i antallet ordinære legebytter for fastleger som deltok i fastlegeforsøket. I 2004 var det i overkant av 50 bytter per år på disse fastlegelistene, mens antallet ordinære legebytter var på om lag 30 per år for resten av fastlegelistene.

Tabell 15: Antall legebytter for fastleger som deltok i fastlegeforsøket. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	144,42 (217,31)	108,94 (98,64)	92,15 (95,75)	93,55 (115,45)
Antall personer ut per liste	153,17 (171,36)	112,65 (92,63)	111,67 (126,43)	155,74 (226,46)
Ordinære legebytter per liste	71,61 (56,91)	37,69 (26,68)	32,20 (24,69)	52,74 (37,28)
N	180	176	172	165

Tabell 16: Antall legebytter for fastleger som ikke deltok i fastlegeforsøket. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	152,67 (118,98)	99,70 (99,07)	91,44 (90,34)	85,72 (83,25)
Antall personer ut per liste	127,43 (129,88)	89,60 (74,77)	111,62 (185,64)	105,09 (155,78)
Ordinære legebytter per liste	56,22 (57,12)	33,28 (30,73)	31,84 (31,11)	32,51 (32,04)
N	3224	3219	3083	3000

2.7. Antall legebytter gruppert ut fra praksiskommunens sentralitet¹²

Uavhengig av kommunetype har det vært en nedgang i tilgangen på nye personer til fastlegelistene i perioden. Fastleger i den mest sentrale kommunetypen fikk i 2004 i overkant av 100 nye på lista, mens det tilsvarende tallet for fastleger i den minst sentrale kommunetypen var i overkant av 40. De andre kommunetypene ligger mellom disse to ytterpunktene.

Selv om det for alle kommunetyper har vært en økt avgang av personer fra fastlegenes lister i perioden er mønsteret ikke like klart som for pasienttilgangen; fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 4 har det laveste avgangen i 2004, mens fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 2 har den høyeste avgangen. I 2004 var den gjennomsnittlige avgangen per liste i disse kommunene henholdsvis 68 (sentralitet 4) og 130 (sentralitet 2).

For fastleger som praktiserer i den mest sentrale kommunetypen, har antallet ordinære legebytter vært relativt stabil i perioden. I 2004 utgjorde dette i gjennomsnitt 40 bytter per lege. For fastleger i kommunetype 6 har det vært en nedgang i antallet ordinære legebytter, mens det for de øvrige kommunetypene har vært en jevn vekst i antallet ordinære legebytter. Det er fastleger i den minst sentrale kommunetypen som i 2004 har det laveste antallet ordinære legebytter. I gjennomsnitt utgjør dette 19 bytter per lege dette året.

---

¹² Kommuner med sentralitet 7 er de mest sentrale kommunene i landet, men kommuner med sentralitet 1 er de mest usentrale.

Tabell 17: Antall legebytter for fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 1. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	82,60 (84,83)	54,33 (64,54)	54,01 (60,31)	44,66 (38,08)
Antall personer ut per liste	75,53 (75,45)	67,85 (70,48)	104,26 (207,61)	100,39 (187,26)
Ordinære legebytter per liste	30,16 (29,77)	14,69 (13,00)	17,89 (33,43)	16,51 (18,33)
N	375	364	316	312

Tabell 18: Antall legebytter for fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 2. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	119,97 (78,36)	78,84 (61,59)	77,13 (82,00)	59,93 (46,61)
Antall personer ut per liste	113,98 (136,07)	109,65 (122,54)	129,34 (212,41)	129,16 (226,11)
Ordinære legebytter per liste	38,72 (30,29)	22,65 (19,22)	23,55 (22,25)	29,41 (34,58)
N	121	126	125	120

Tabell 19: Antall legebytter for fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 3. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	139,85 (101,11)	97,63 (125,561)	85,71 (1348,95)	73,96 (87,57)
Antall personer ut per liste	115,64 (124,17)	81,59 (88,69)	95,59 (166,241)	94,42 (160,67)
Ordinære legebytter per liste	53,17 (57,69)	20,71 (19,42)	23,17 (26,26)	24,65 (26,73)
N	272	268	254	251

Tabell 20: Antall legebytter for fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 4. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	92,94 (101,53)	61,41 (59,89)	52,75 (39,84)	59,36 (61,70)
Antall personer ut per liste	94,61 (99,31)	65,70 (58,74)	74,37 (106,72)	67,58 (69,73)
Ordinære legebytter per liste	38,89 (48,82)	16,42 (16,31)	17,25 (14,87)	18,86 (17,41)
N	112	113	106	102

Tabell 21: Antall legebytter for fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 5. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	125,00 (110,89)	72,81 (75,16)	71,72 (64,85)	73,48 (15,80)
Antall personer ut per liste	110,53 (108,59)	74,07 (58,68)	74,15 (96,61)	89,55 (110,49)
Ordinære legebytter per liste	54,31 (59,79)	25,41 (28,27)	23,03 (18,40)	29,19 (42,03)
N	124	125	117	122

Tabell 22: Antall legebytter for fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 6. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	160,51 (109,44)	94,07 (91,62)	85,01 (77,30)	75,77 (63,66)
Antall personer ut per liste	136,86 (114,92)	81,99 (54,78)	107,49 (179,17)	101,54 (161,79)
Ordinære legebytter per liste	76,08 (68,26)	34,72 (29,11)	30,14 (27,92)	26,87 (23,41)
N	594	568	541	530

Tabell 23: Antall legebytter for fastleger som praktiserer i en kommune med sentralitet 7. 2001-2004. Gjennomsnitt (stdavvik).

	2001	2002	2003	2004
Antall personer inn per liste	173,46 (138,87)	117,30 (103,50)	105,40 (91,18)	102,09 (92,95)
Antall personer ut per liste	143,47 (147,15)	100,82 (76,44)	119,84 (186,76)	115,84 (159,73)
Ordinære legebytter per liste	59,44 (56,42)	41,11 (33,17)	38,08 (31,88)	41,23 (35,26)
N	1807	1831	1796	1742

3. Oppsummering

Med utgangspunkt i en spørreundersøkelse til personer som nylig har byttet lege konkluderer Salisbury (1989) med at flytting er årsaken til de aller fleste legebytter. I kontrast til dette konkluderer Gandhi m.fl. (1997) med at folk bytter lege etter grundige overveielser, og at den viktigste årsaken til et legebytte er problemer med den mellommenneskelige relasjonen til legen. I en spørreundersøkelse til personer som har byttet lege uten å ha flyttet, konkluderer Billinghamurst m.fl. (1993) med at de tre viktigste årsakene til å forlate en lege er: avstand, misnøye med helsetjenesten og misnøye med praksisorganiseringen, mens de tre viktigste årsakene til å skaffe seg en ny lege er: praktiske forhold, anbefaling og positive forventninger om tjenesten. Resultater fra disse studiene tyder altså på at folk bytter lege av ulike grunner hvor rent praktiske forhold som flytting er i den ene enden av skalaen, mens misnøye med legen er i den andre enden.

Når vi analyserer årsakene til at personer forlater en fastleges liste, finner vi at mer enn 30 % av legebyttene kan karakteriseres som et ordinært legebytte, i overkant av 20 % skyldes at personen har flyttet, mens om lag 17 % skyldes at fastlegen har avsluttet sin praksis (tall fra 2004). Trolig kan et ordinært legebytte tolkes som at listepersonen er misfornøyd med sin fastlege og derfor velger å registrere seg hos en ny lege (Dixon m.fl. 1997). I lys av dette er en foreløpig tolkning at misnøye med fastlegen er den viktigste årsak til bytte av lege i den norske befolkningen. I følge våre data bytter årlig mellom 2 og 3 % av personene på en fastleges liste lege av denne grunn.

I følge våre data bytter nær 9 % av registrerte listepersoner fastlege hvert år. Dette er noe høyere enn hva som rapporteres i litteraturen. I en studie fra UK konkluderer Thomas m.fl. (1995) med at volumet av legebytter er på 1,6 % av registrert populasjon per år, mens Bjerrum m.fl. (1992) finner at byttefrekvensen blant et utvalg danske fastleger er på omtrent 1 %.

Når vi ser nærmere på hvordan antallet legebytter varierer med kjennetegn ved fastlegen, kjennetegn ved fastlegens liste og kjennetegn ved praksiskommunen tyder resultatene på at antallet ordinære legebytter er høyere hvis:

- fastlegen ikke er spesialist i allmennmedisin enn om han eller hun er spesialist
- fastlegen ikke er norsk statsborger enn om han eller hun er norsk statsborger
- fastlegen er en mann enn om fastlegen er en kvinne¹³
- fastlegen opplever et negativt listetaksavvik (pasientknapphet) enn om fastlegen ikke opplever et negativt listetaksavvik
- jo lengre fastlegens liste er
- fastlegen deltok i fastlegeforsøket
- hvis praksiskommunen er sentral enn om den er usentral

Ved å benytte en lineær regresjonsanalyse finner vi at alle disse faktorene er signifikante forklaringer på antallet ordinære legebytter i 2004 (Tabell A4). Imidlertid er det viktig å

---

¹³ Ved hjelp av lineær regresjonsanalyse (tabell A4) ser vi imidlertid at når vi korrejerer for de andre faktorene har kvinner signifikant flere legebytter enn menn.

presisere at antallet legebytter per liste kan være en noe misvisende størrelse. Fordi vi vet at listelengden varierer mellom ulike grupper av leger vil det derfor ikke nødvendigvis være slik at antallet legebytter per person på fastlegens liste varierer på tilsvarende måte. For eksempel vet vi at fastlegene i gjennomsnitt har lengre liste jo mer sentral kommunen er (Godager m.fl. 2005). Med andre ord kan det, selv om det er stor variasjon i antallet legebytter per liste, være liten forskjell i legebytter per person på fastlegenes liste mellom leger som praktiserer i sentrale og usentrale kommuner.

Data om ordinære legebytter er sannsynligvis en god indikator på hvor fornøyd folk er med sin fastlege; individet avslører sine preferanser via sine faktiske handlinger og bytter legen de ikke er fornøyd med. Dette vil være et viktig utgangspunkt for nye og utvidede analyser av befolkningens bytte av fastlege. Fordi datasettet inneholder informasjon om sammensetningen av fastlegens liste med hensyn på alder og kjønn vil vi blant annet se nærmere på pasientsammensetningens betydning for antallet legebytter. Tilgangen på sosiodemografiske variable fra FDtrygd (for eksempel utdanningsår og familiestatus) vil dessuten kunne bidra til å beskrive fastlegene med de høye bytteratene bedre.

I våre tidligere arbeider har vi analysert forskjeller i praksisprofil blant fastleger som har et negativt listetaksavvik på sin liste (pasientknapphet) og fastleger hvor det er samsvar mellom listetak og faktisk liste, og vi finner at fastleger som opplever pasientknapphet gjør mer for personene på lista (høyere tjenesteintensitet) enn de andre fastlegene (se for eksempel Iversen 2004). Ved å se negativt listetaksavvik og tjenesteintensitet i sammenheng med antallet legebytter har vi mulighet til å få kunnskap om befolkningens preferanser for tjenesteintensitet. Er det for eksempel slik at listepersoner som får mange tjenester som følge av listetaksavviket fastlegen opplever, er mer fornøyd og i mindre grad bytter lege? Fordi våre foreløpige resultater tyder på at det er fastleger som opplever et negativt listetaksavvik som har flest ordinære legebytter kan det synes som om de ekstra tjenestene ikke i tilstrekkelig grad kompenserer for listepersonenes misnøye med en fastlege som opplever pasientknapphet.

Fordi det i media er et stort fokus på fastleger med lange pasientlister vil det også være interessant å gjøre grundigere analyser av legebytter hos legene med de lengste listene. Så langt kan det tyde på at antallet ordinære legebytter per listeperson ikke er høyere på disse listene enn ellers blant fastlegene, samt at det er fastlegene med de lengste listene som har den minste netto avgangen fra lista. Men fordi vi ikke har korrigert for pasientsammensetningen på lista, gir ikke denne foreløpige analysen en fullstendig beskrivelse av situasjonen.

Referanser:

Billinghurst, B. and M. Whitfield, 1993, Why do patients change their general practitioner? A postal questionnaire study of patients in Avon, British Journal of General Practice, 1993, 43, 336-338.

Bjerrum L, Sorensen AS. [Why do patients change physicians?], 1992, Ugeskr Laeger. 1992 Dec 7;154(50):3587-9.

Dixon, P. et al., 1997, Patient movements and patient choice, Report from the University of York, Health Economic Consortium, December 1997.

Gandhi IG, Parle JV, Greenfield SM, Gould S., 1997, A qualitative investigation into why patients change their GPs. Fam Pract. 1997 Feb;14(1):49-57.

Godager, G., T. Iversen, H. Lurås, 2005, Utviklingen i fastlegenes listelengder, driftsinntekter og takstbruk, Working Paper 2005:3, Health Economic Research Programme (HERO), University of Oslo.

Iversen, T., 2004, 'The effects of a patient shortage on general practitioners' future income and list of patients', Journal of Health Economics, 23, 673-694.

Prosjektsøknad til NFR: "Evaluerings av fastlegereformen".

Salisbury, C.J., 1989, How do people choose their doctor? British Medical Journal 1989; 299: 608-610.

Thomas K, Nicholl J, Coleman P., 1995, Assessing the outcome of making it easier for patients to change general practitioner: practice characteristics associated with patient movements. Br J Gen Pract. 1995 Nov;45(400):581-6.

VEDLEGGSTABELLER:

Tabell A1: Antall ut av fastlegens liste etter årsak. 2001. Gjennomsnitt (standardavvik).

ÅRSAK	N	Gjsn	Stdev
Pasienten er død	3490	7,76	5,20
Pasienten har flyttet ut av kommunen	3454	7,89	8,00
Ordinært legebytte	3593	56,65	56,82
Pasienten har byttet lege av annen årsak	3091	22,68	41,12
Pasienten er utmeldt av fastlegeordningen	1283	2,70	4,75
Pasienten har flyttet ut av landet	2814	5,25	6,53
Legen har redusert sin praksis	65	195,31	142,96
Legen har avsluttet sin praksis	105	177,10	365,88
Retur til foreldres lege	3184	11,10	16,81
Fnr er opphørt	59	1,02	0,13

Tabell A2: Antall ut av fastlegens liste etter årsak. 2002. Gjennomsnitt (standardavvik).

ÅRSAK	N	Gjsn	Stdev
Pasienten er død	3577	11,06	7,17
Pasienten har flyttet ut av kommunen	3609	16,79	11,80
Ordinært legebytte	3622	33,50	31,24
Pasienten har byttet lege av annen årsak	2595	6,30	10,46
Pasienten er utmeldt av fastlegeordningen	911	2,83	7,09
Pasienten har flyttet ut av landet	3025	6,11	6,75
Legen har redusert sin praksis	105	201,78	210,50
Legen har avsluttet sin praksis	233	670,58	393,97
Retur til foreldres lege	2810	4,23	3,61
Fnr er opphørt	144	1,42	1,29

Tabell A3: Antall ut av fastlegens liste etter årsak. 2003. Gjennomsnitt (standardavvik).

ÅRSAK	N	Gjsn	Stdev
Pasienten er død	3204	11,32	6,84
Pasienten har flyttet ut av kommunen	3289	18,94	13,01
Ordinært legebytte	3270	31,78	30,76
Pasienten har byttet lege av annen årsak	980	4,87	6,67
Pasienten er utmeldt av fastlegeordningen	541	3,78	8,14
Pasienten har flyttet ut av landet	2319	7,96	8,59
Legen har redusert sin praksis	32	172,41	109,52
Legen har avsluttet sin praksis	20	336,80	410,81
Retur til foreldres lege	1815	7,64	4,20
Fnr er opphørt	129	1,224806	0,66

Tabell A4: Antallet ordinære legebytter i 2004. Lineær regresjon.

		St.dev.	t-verdi	Sig.
Konstant	3,829	2,454	1,560	0,119
Sentralitet	2,637	0,267	9,891	0,000
Deltok i fastlegeforsøket	17,148	2,396	7,157	0,000
Spesialist i allmennmedisin	-7,256	1,067	-6,804	0,000
Negativt listetaksavvik	21,335	1,416	15,062	0,000
Norsk statsborger	-10,589	1,659	-6,383	0,000
Listelengde	0,020	0,001	14,199	0,000
Kjønn (Mann = 1)	-2,733	1,204	-2,270	0,023